

УДК 330.336.341.1

І.О. ЖУГАН

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

У статті розкрито поняття фінансового забезпечення, проаналізовано стан та тенденції фінансування інноваційної діяльності в Україні та запропоновано напрямки вдосконалення механізму фінансування інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, фінансове забезпечення, інноваційна діяльність.

Постановка завдання

Найважливішим стратегічним завданням підвищення рівня конкурентоспроможності економіки на світовому ринку та інвестиційної привабливості сьогодні є збільшення темпів структурно-інноваційного відновлення, перехід від екстенсивного типу економічного зростання до інтенсивного, заснованого в першу чергу на інноваціях.

Закріплення інноваційної моделі економічного зростання в Україні є необхідною умовою її подальшого динамічного розвитку та інтеграції у світовий економічний простір. Тому все більша увага приділяється створенню сприятливих умов для розгортання інноваційних процесів. Одними з найефективніших стимулів активізації інноваційної діяльності стають фінансові, тому питання, пов'язані з формуванням і вдосконаленням системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності та пошуком перспективних джерел її фінансування, набувають актуальності.

Об'єкти та методи дослідження

Проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності є не новою для економічної науки. Питанням розкриття суті фінансового забезпечення, дослідження різних підходів до підвищення ефективності фінансування інноваційної діяльності присвячена чимала кількість робіт зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: В. Александрової, І. Алексєєва, О. Амоша, Ю. Бажала, І. Балабанова, О. Васюренко, О. Василика, Г.Л. Вознюк, А. Васильєва, А. Гальчинського, С. Ільєнкової, А. Загородній, В.Г. Кременя, А. Кінаха, М. Крупки, С.Кравченко, Д. Кокуріна, А. Кузнєцової, М. Козоріз, І.В. Лугового, О. Лапко, І. Луніної, Н. Лапіна, С. Науменкової, С. Онишко, А. Пересади, А. Пригожина, А. Савчука, Т.С. Смовженко, М. Туган-Барановського, М. Чухрай, Й. Шумпетера, Ю. Яковця, А. Яковлєва та ін.

Відаючи належне напрацюванням вітчизняних та зарубіжних економістів, здійснених в області теорії та організації фінансового забезпечення інноваційної діяльності, варто зазначити, що до цього часу багато проблем щодо фінансового забезпечення інноваційної діяльності не знайшли свого кінцевого вирішення, що і обумовило актуальність даної теми. Це питання, пов'язані із раціональним використанням власних інвестиційних ресурсів, побудовою методичних підходів до оцінки ефективності інноваційних проектів у випадку фінансування власними та запозиченими коштами, мінімізацією впливу ризиків на результати інноваційних проектів, посиленням регуляторного впливу держави на інноваційну діяльність підприємств.

Метою статті є аналіз теоретичних та методичних основ забезпечення фінансування інноваційної діяльності в Україні на державному рівні, аналіз статистичних даних, щодо стану фінансування інноваційної діяльності та пошук можливих шляхів вдосконалення механізму фінансування інноваційної діяльності на державному рівні.

Результати та їх обговорення

Глобалізація світової економіки, високий рівень розвитку науки та техніки сьогодні ставить перед суспільством та країною в цілому завдання швидкого та динамічного розвитку національної економіки, що буде заснована на знаннях, використанні новітніх технологій, техніки та висококваліфікованих кадрах. Все це є неможливим без впровадження інновацій в усі сфери суспільного життя. Від того наскільки економіка країни є мобільною, відкритою для змін та впровадження інновацій залежить доля країни та її народу. Інноваційна організація діяльності поставила світ на якісно нову «постіндустріальну» сходинку розвитку.

Важливим фактором, який визначає стан інноваційної діяльності в країні, є її фінансування. Вона має забезпечити створення необхідних передумов для збереження й розвитку науково-технічного потенціалу країни, швидкого й ефективного впровадження новинок в усі сфери її народногосподарського комплексу, забезпечення його структурно-інноваційної перебудови.

Існують різноманітні трактування сутності фінансового забезпечення.

У фінансовому словнику А.Г. Загороднього, Г.Л. Вознюка, Т.С. Смовженка подано таке визначення фінансового забезпечення: «Фінансове забезпечення – це забезпечення фінансовими ресурсами економіки держави, соціальних потреб і програм, виробництва продукції, науково-технічних досліджень, будівництва і переобладнання підприємств, а також утримання бюджетних організацій тощо» [1].

За І.А. Бакланом фінансове забезпечення – це процес вибору напрямів, форм і методів використання фінансових ресурсів з метою збільшення економічного розвитку і ринкової вартості підприємства [2].

І.В. Зятковський стверджує, що: «Фінансове забезпечення передбачає виявлення можливих внутрішніх джерел фінансових ресурсів, а при відсутності такої можливості або їх недостатності – до залучення коштів із-зовні» [3].

О.Д. Василик у своєму підручнику «Теорія фінансів» зазначає: «Фінансове забезпечення – це створення і використання фондів фінансових ресурсів задля здійснення виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг у різних галузях економіки» [4].

Отже, фінансове забезпечення – це забезпеченість підприємства (організації) фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення потреб та росту його ринкової вартості.

Фінансування науково-технічної й інноваційної діяльності в Україні базується на діючому в країні законодавчому і нормативно-правовому забезпеченні: Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про наукові парки», Закон України «Про державні цільові програми», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та ін.

Аналіз законодавства в нормативному полі України, що регулює процеси фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності, показало, що існує протиріччя між достатньо проробленими положеннями рамкового законодавства та слабкістю і порівняною вузькістю спектру інструментарію, який має бути застосованим для їх практичної реалізації [5–7].

Серед факторів, які перешкоджають здійсненню інновацій, найвагомшими з них є, перш за все, економічні: нестача власних коштів, недостатня фінансова підтримка держави, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, недосконалість законодавчої бази, тривалий термін окупності нововведень, відсутність коштів у замовників.

За офіційними даними Держкомстату, розмір фінансування інноваційної діяльності від різних можливих джерел за період з 2000 по 2011 рік можна подати в табл. 1.

Проаналізувавши графік, можна зробити такі висновки:

– найбільш значну роль у фінансуванні інноваційних процесів займають власні кошти підприємств та організацій;

– роль коштів державного бюджету на інноваційну діяльність є менш вагомою у структурі інших джерел фінансування;

– загальна сума витрат на фінансування інноваційного розвитку за 12 років (з 2000 по 2011 рік) зросла в вісім разів;

– за останні два роки у півтора раза збільшилися витрати на фінансування інновацій (з 8045,5 млн. грн. у 2010 році до 14333,9 млн. грн. у 2011 році).

Ознайомившись з даними табл. 1, для наочності сприйняття інформації покажемо дані за допомогою рис.1.

Таблиця 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності [8]

Роки	Загальна сума витрат, млн.грн.	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217
2001	1971,4	1654	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93	130	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160	5211,4	114,4	176,2	658
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2

Інвестиційно-інноваційна політика держави, що передбачає динамічний розвиток економіки країни як основи для піднесення загального благополуччя населення, повинна забезпечити випереджувальний, порівняно з ростом валового внутрішнього продукту, ріст видатків на розвиток науково-технічного прогресу і заохочення інноваційної діяльності підприємств.

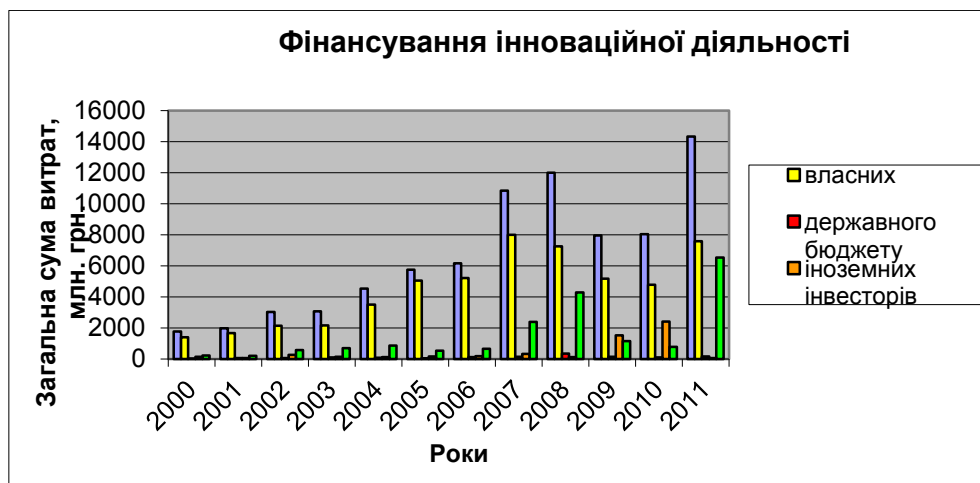

Рис. 1. Фінансування інноваційної діяльності [8]

Розглянемо детальніше фінансування інноваційної діяльності з боку держави (рис. 2). Як бачимо, кошти державного бюджету з 2000 року поступово зростали і досягли найбільшої позначки у 2011 році.

Взагалі можна сказати, що з 2000 року по 2011 рік фінансування інноваційного розвитку країни за державної підтримки зросло з 7,7 млн грн до 149,2 млн грн, а це майже в 19,4 рази.

Як негативне явище спостерігається скорочення державних коштів на здійснення інноваційної діяльності у 2010 році (на 40,00 млн грн) порівняно з попереднім роком.

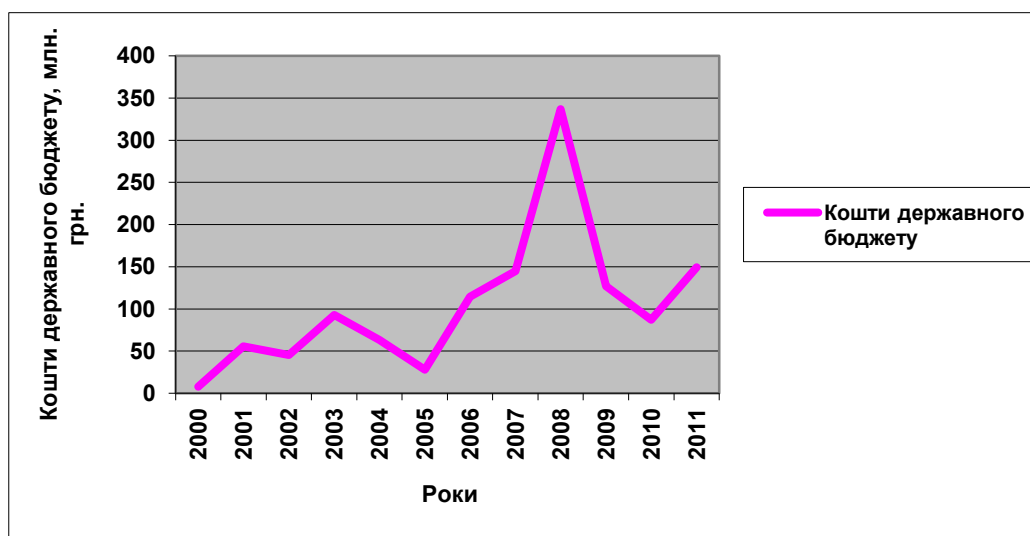

Рис. 2. Державне фінансування інноваційної діяльності [8]

Основним показником, який визначає рівень відповідності науки завданням інноваційного розвитку економіки, є загальні витрати країни на дослідження і розробки та їх частка у валовому внутрішньому продукті. Нині цей параметр стає одним із важливих показників, який обов'язково враховуватиметься при вступі держави до Європейського Союзу.

Дослідження українських вчених, узагальнення світового досвіду дало змогу дійти висновку, що вплив вітчизняного науково-технічного потенціалу на соціально-економічний розвиток країни чітко корелює з часткою ВВП, яка витрачається на наукові дослідження.

Зростання цієї частки не лише надає можливість нарощувати такий вплив, а й докорінно змінює функціональну роль науки у житті країни (рис. 3).

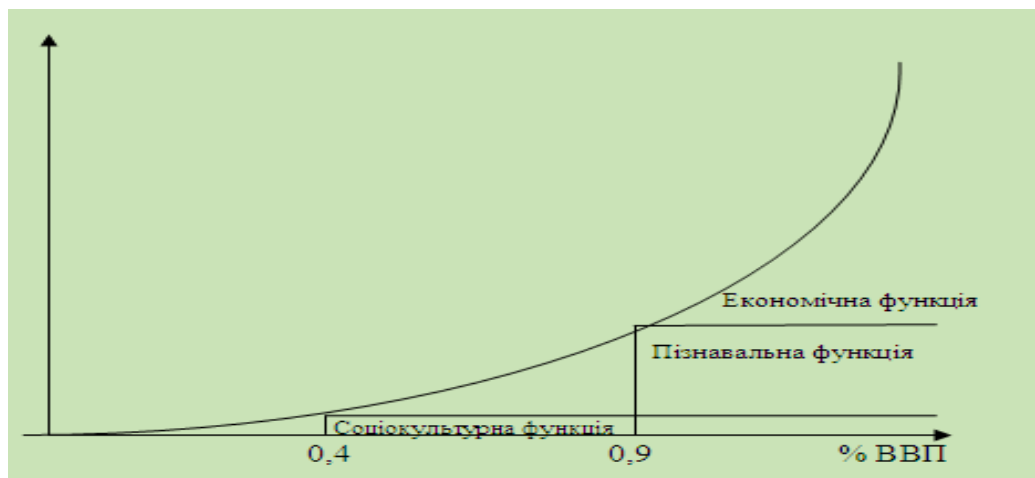

Рис. 3. Зростання впливу та еволюція функцій наукового потенціалу країни в залежності від частки ВВП, що виділяється на проведення наукових досліджень [11]

Зокрема, якщо в країні витрати на науку не перевищують 0,4% ВВП, то її науковий потенціал у змозі реалізувати лише певну соціокультурну функцію. Збільшення цього показника дає можливість забезпечити розвиток окремих напрямів досліджень, результати яких мають шанс бути поміченими світовою науковою громадськістю, тобто реалізувати пізнавальну функцію науки.

Проте лише після переходу через певне порогове значення цього показника (для України, де необхідно враховувати значну «тінізацію» економіки, воно складає 1,7% ВВП) країна, що має достатньо розвинений науковий потенціал, може сподіватися на реальний вплив останнього на економічний розвиток держави.

Проведений аналіз статистичних даних (табл. 3) показує, що за 10 років (2002-2010 рр.) питома вага видатків у структурі ВВП України на фінансування інноваційного розвитку знизилась і у 2010 році становила 0,08%.

Таблиця 3. Розрахунок питомої ваги витрат держави на інноваційну діяльність [8]

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВВП, млрд. грн.	226	267	345	441	544	721	948	913	1083
Обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн. грн.	45,5	93	63,4	8,1	114,4	144,8	336,9	127	87
Питома вага витрат держави на фінансування інноваційної діяльності у ВВП, %	0,02	0,03	0,02	0,01	0,02	0,02	0,04	0,01	0,08

Це зумовило зниження кількості наукових кадрів і кількості організацій, що виконують наукові дослідження та розробки. У 2009 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 12,8% промислових підприємств, тоді як в 2008 році – 13%, а в 2000 р. – питома вага інноваційно-активних підприємств становила 18%. У країнах ЄС цей показник перебуває на рівні 40-60% [9].

Таким чином, особливого значення для активізації інноваційної діяльності має проблема державного сприяння фінансовому забезпеченні підприємств інноваційної сфери. Пріоритетним завданням інноваційної політики має стати реструктуризація системи стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку зі скороченням їхньої кількості та збереженням тих, в яких Україна має суттєвий науковий здобуток і перспективи.

Основні напрямами вдосконалення механізму фінансування інноваційної діяльності в Україні:

- забезпечення інноваційного розвитку наукоємних галузей народного господарства шляхом створення і розвитку галузевої техніко-технологічної бази для розробки і впровадження високотехнологічної продукції і технологій у виробництво;
- забезпечення умов для формування прогресивного технологічного устрою і привабливості інноваційного простору шляхом створення інноваційної інфраструктури, реалізації інституційної, ресурсно-кредитної, податково-бюджетної, тарифної політики;
- підвищення попиту на науково-технічні досягнення і залучення капіталу до фінансування галузевих проектів технологічного переозброєння промисловості та інших галузей виробництва; залучення науково-технічного потенціалу регіону до процесу інновацій. [10].

Оскільки фундаментальні проекти є колосальним стимулом для прориву країни у всіх технологічних напрямках, необхідно випереджувальними темпами збільшувати грантове фінансування фундаментальних наукових досліджень, які забезпечать інтелектуальний стрибок країни.

Необхідно розробити та запровадити комплексну систему фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів. [11].

Висновки

Тільки та країна, що дивитиметься в майбутнє засноване на використанні передових технологій та інновації заслугуватиме на гідне становище у світовій економіці.

Втілення запропонованих заходів сприятиме функціонуванню наукових та науково-дослідних установ і підприємств, які займаються впровадженням новітніх технологій і техніки; стимулюватиме збільшення іноземних інвестицій у наукові установи, технологічні парки та інші науково-орієнтовані галузі. Одночасно політика стимулювання наукової та інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки та буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Список використаної літератури

1. А.Г. Загородний, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. Фінансовий словник. – Львів: Видавництво «Центр Європи» – 1997. – 471 с.
2. И. Баклан. Основы финансового менеджмента. Том 1. – К.: Ника-Центр, Эльга. – 2001, 473 с.
3. І. Зятковський. Фінансове оздоровлення підприємств: Теорія і практика: Монографія. Економічна думка. – Тернопіль. – 2003. – 146 с.
4. О.Д. Василик. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС. – 2003. – 239 с.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. (редакція від 23.06.2010 р.)
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 1977-XII від 13.12.1991 р. (редакція від 06.01.2011 р.)
7. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» № 2623-III від 11.07.2001 р. (редакція від 12.10.2010 р.)
8. Офіційний сайт Держкомстату України: <http://www.krstat.gov.ua/>.
9. Фонд Ріната Ахметова виступає за державне фінансування інновацій: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/09/20/27292>
10. Ahlstrom, D. (2010). Innovation and Growth: How Business Contributes to Society. Academy of Management Perspectives, Vol. 24, Issue 3. Pp. 11-24.
11. Кобушко І.М., Гусейнова Е.І. «Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні»// Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011, №2. – С.124–130.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2012

Современное состояние и тенденции финансового обеспечения инновационной деятельности в Украине

Жуган И.А.

Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины

В статье раскрыто понятие финансового обеспечения, проанализировано состояние и тенденции финансирования инновационной деятельности в стране и предложены направления совершенствования механизма финансирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, финансовое обеспечение, инновационная деятельность.

Current status and trends of financial innovation in Ukraine

I. Zhugan

Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The article explores the concept of financial security, *analyzes* the status and trends in financing innovation in the country and suggested directions for improving funding mechanism innovation.

Keywords: innovation, innovative development, funding, innovation.